

ДЕРЖАВНИЙ КОНЦЕРН «УКРОБОРОНПРОМ» ЯК УПОВНОВАЖЕНИЙ СУБ'ЄКТ ГОСПОДАРЮВАННЯ З УПРАВЛІННЯ ОБ'ЄКТАМИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАСНОСТІ В ОБОРОННО-ПРОМИСЛОВОМУ КОМПЛЕКСІ

ДУМЧИКОВ Михайло Олександрович - кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри кримінально-правових дисциплін та судочинства Навчально-наукового інституту права Сумського державного університету

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4244-2419>,

ЯНІШЕВСЬКА Катерина Дмитрівна - кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінально-правових дисциплін та судочинства Навчально-наукового інституту права Сумського державного університету

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-3648-5543>,

УДК 342.841

DOI 10.32782/EP.2023.2.31

Оборонно-промисловий комплекс в розвинутих країнах відіграє важливу роль у стратегії національної безпеки і оборони. Серед найважливіших завдань цих країн - захист та розвиток підприємств оборонної промисловості. Галузь оборонно-промислового комплексу має значний інтелектуальний та виробничий потенціал і здатна до експорту, що забезпечує стабільні валютні надходження до бюджету країни і сприяє її фінансовій стійкості.

Державний Концерн «Укроборонпром» в Україні є ключовим суб'єктом управління оборонною промисловістю. Він координує діяльність різних сегментів оборонної галузі, включаючи авіацію, виробництво бронетехніки, двигунобудування, виробництво спеціальних засобів, високоточної зброї та боєприпасів, а також кораблебудування.

В роботі розглянута історія створення концерну та його перетворення в АТ «Українська оборонна промисловість» у червні 2023 року. Аналізуються основні суб'єкти управління об'єктами державної власності в оборонно-промисловому комплексі відповідно до законодавства України. Особливий акцент робиться на важливості прийняття Закону України «Про особливості управління об'єктами державної власності в оборонно-промисловому комплексі» в 2011 році як інструменту для підвищення ефективності та оптимізації управління в оборонно-промисловому секторі України. За-

значається, що концерн має статус уповноваженого суб'єкта господарювання в даній галузі та включає в себе різні підприємства оборонно-промислового комплексу, включаючи казенні підприємства.

Автор також розглядає різні аспекти функціонування Державного Концерну «Укроборонпром», включаючи його фінансову залежність від учасників концерну, а також його роль як координатора та фасилітатора для підприємств оборонно-промислового комплексу. Зазначається також, що Державний Концерн «Укроборонпром» має широкий спектр статутних повноважень, включаючи самостійну господарську та зовнішньоекономічну діяльність та можливість залучення інших учасників для виробництва та науково-технічного розвитку. Ця гнучкість сприяє ефективному розвитку та реагуванню на потреби оборонно-промислового комплексу та ринку. Усе це робить Державний Концерн АТ «Укроборонпром» ключовим суб'єктом управління об'єктами державної власності в оборонно-промисловому комплексі України та важливим гравцем в забезпеченні національної безпеки та оборони.

Ключові слова: оборонно-промисловий комплекс, Укроборонпром, національна безпека, суб'єкти оборонно-промислового комплексу, управління об'єктами оборонно-промислового комплексу.

Постановка проблеми

Для розвинутих країн оборонно-промисловий комплекс становить ключовий елемент стратегії національної безпеки і оборони. Водночас, велика увага приділяється захисту та розвитку важливих та високоефективних підприємств і організацій оборонної промисловості країни. Оборонно-промисловий комплекс розпоряджається значними інтелектуальними та виробничими ресурсами, і зберігає високий потенціал для експорту, що гарантує стабільні валютні надходження до бюджету країни. Ця стабільність сприяє забезпеченню фінансових ресурсів для національної безпеки та розвитку оборонно-промислового комплексу у цих країнах.

На сьогоднішній день Державний Концерн АТ «Укроборонпром» є важливим державним господарським об'єднанням та ключовим суб'єктом господарювання в Україні, який відіграє важливу роль у сфері оборонно-промислового комплексу. Концерн спеціалізується на управлінні різними сегментами оборонної промисловості, включаючи авіацію, виробництво бронетехніки, двигунобудування, виробництво спеціальних засобів, високоточної зброї та боєприпасів, а також кораблебудування. Концерн відіграє важливу роль у забезпеченні національної безпеки та оборони, забезпечуючи виробництво та підтримку важливих військових технологій і обладнання. Він також сприяє стійкому розвитку українського оборонного комплексу та зміцненню національного потенціалу.

Варто наголосити, що АТ «Укроборонпром» відіграє важливу роль зокрема, як центральне ядро у сфері оборонної промисловості України. В якості об'єднання різних компаній, фірм і підприємств, які активно займаються експортом озброєння та військової техніки і мають значні фінансові ресурси, Концерн становить надійну опору. Він також об'єднує підприємства оборонно-промислового комплексу, які, хоча й мають відмінності, зуміли зберегти свій технологічний та оборонний потенціал і залишаються здатними виготовляти сучасні зразки військової техніки [1, с. 28].

Концерн відіграє роль координатора та фасилітатора для цих підприємств, сприяючи об'єднанню їхніх зусиль і спільному розвитку оборонних технологій для забезпечення національної безпеки та оборони.

Стан дослідження проблеми

Питання сучасного стану Державного Концерну АТ «Укроборонпром» як уповноваженого суб'єкта господарювання з управління об'єктами державної власності в оборонно-промисловому комплексі, було предметом наукового інтересу багатьох вчених.

Зазначені питання були предметом досліджень наступних науковців, зокрема, А. Шеховцова, В. Бадрака, О. Сальнікова та інших.

У своїй науковій праці «Створення ДК «Укроборонпром» як початок дієвого ядра оборонно-промислового комплексу України» А. Шеховцов запропонував розглядати Концерн, як напрям створення дієвого ядра ОПК України [2, с. 28]. О. Сальнікова в своїй роботі «оборонно-промислового комплексу в системі національної безпеки» розглянула питання щодо впровадження раціональних дій спрямованих на перебування АТ «Укроборонпром» як уповноваженого суб'єкта господарювання з управління об'єктами державної власності в оборонно-промисловому комплексі [3, с. 56]. У своїй статті «Регулювання за купівель, експорту/імпорту озброєнь і військової техніки в Україні» В. Бардак акцентувала увагу на недосконалої системи закупівель в розрізі державного оборонного замовлення.

Водночас враховуючи повномасштабну військову агресію з боку Російської Федерації, яка стала фактичним каталізатором розвитку раніше не популярних підгалузей ОПК України роль та значення Концерну лишається мало досліджуваним питанням.

Мета і завдання дослідження

Метою статті є дослідження сучасного стану Державного Концерну АТ «Укроборонпром» як уповноваженого суб'єкта господарювання з управління об'єктами державної власності в оборонно-промисловому комплексі.

Виклад основного матеріалу

Концерн АТ «Укроборонпром» сьогодні є однією з ключових державних організацій в Україні, що займаються розвитком та виробництвом оборонної та військової техніки, як для внутрішнього так і для зовнішнього ринку. Історія створення цього концерну пов'язана з необхідністю підвищення обороноздатності України, а також об'єднанням різноманітних оборонних підприємств та дослідницьких установ під одним управлінням.

Одразу після проголошення незалежності України її оборонна галузь опинилася в складних умовах. Відсутність координації та відсутність державної підтримки спричинили великі проблеми у розвитку оборонної промисловості. У цих умовах було вирішено створити Концерн «Укроборонпром» з метою об'єднання різних оборонних підприємств під єдиною керівництвом для забезпечення більш ефективного виробництва і розвитку нових оборонних технологій [4, с. 45].

ДК «Укроборонпром» створений у результаті адміністративної реформи 2010 року відповідно до Указів Президента України Віктора Януковича від 9.12.2010 № 1085 і від 28.12.2010 р. № 1245, Постанов Кабінету Міністрів України від 29.12.2010 р. № 1221 і від 31.08.2011 р. № 993 [5].

В червні 2023 року державний концерн «Укроборонпром» у межах корпоратизації реорганізовано в АТ «Українська оборонна промисловість».

Законом України «Про особливості управління об'єктами державної власності в оборонно-промисловому комплексі» встановлено, що АТ «Укроборонпром» та Кабінет міністрів України виступають основними суб'єктами управління щодо об'єктів державної власності в оборонно-промисловому комплексі.

Статтею 3 Закону України «Про особливості управління об'єктами державної власності в оборонно-промисловому комплексі» встановлено, що Кабінет Міністрів України та Державний концерн «Укроборонпром» є основними суб'єктами управління об'єктами державної власності в оборонно-промисловому комплексі [6].

Один з методів підвищення ефективності функціонування державних підприємств в оборонно-промисловій галузі полягало у визначенні особливостей та правових засад управління об'єктами державної власності в оборонно-промисловому комплексі шляхом прийняття Закону України «Про особливості управління об'єктами державної власності в оборонно-промисловому комплексі» від 16 червня 2011 року. Цей закон надав можливість удосконалити процеси управління та регулювання на державному рівні у сфері оборонно-промислового комплексу, що сприяє підвищенню ефективності та оптимізації функціонування підприємств цієї галузі [6].

У відповідності до положень статті 4 Закону України «Про особливості управління об'єктами державної власності в оборонно-промисловому комплексі» Державний концерн АТ «Укроборонпром» має статус уповноваженого суб'єкта господарювання в галузі управління об'єктами державної власності в оборонно-промисловому комплексі. Склад концерну визначається колом державних підприємств оборонно-промислового комплексу, до яких також входять казенні підприємства (які є учасниками Концерну) [6].

Концерн заснований на фінансовій залежності від одного або декількох учасників Концерну та виконує різноманітні функції, включаючи забезпечення та підтримку науково-технічного розвитку. Додатково, Концерн займається інвестиційною, фінансовою, зовнішньоекономічною діяльністю та іншими аспектами в галузі оборонно-промислового комплексу. Діяльність концерну регулюється Законом України «Про особливості управління об'єктами державної власності в оборонно-промисловому комплексі» та Статутом, який схвалюється Кабінетом Міністрів України за рекомендацією Наглядової ради Концерну [7].

Права та обов'язки Державного Концерну «Укроборонпром» в процесі управління об'єктами державної власності в оборонно-промисловому комплексі, визначені статтею 7 Закону України «Про особливості управління об'єктами державної власності в оборонно-промисловому комп-

лексі». Відповідно до зазначеної статті – надаються конкретні права та встановлюються обов'язки Концерну щодо управління об'єктами державної власності в цій галузі. З поміж повноважень Концерну які передбачені частиною 1 статті 9, можна виділити також його додаткові повноваження, зокрема: 1) здійснення регулювання, контролю й координації діяльності учасників Концерну; 2) проведення моніторингу фінансової діяльності учасників Концерну; 3) здійснення контролю за діяльністю учасників Концерну [6].

Варто зазначити, що одним із способів які сприяють підвищенню ефективності функціонування системи підприємств оборонно-промислового комплексу стало і наділення АТ «Укроборонпром» повноваженнями в сфері контролю. Однак такий принцип діяльності Концерну одночасно порушує принцип управління об'єктами державної власності, – заборона втручатися в оперативно-господарську діяльність підприємства [8, с. 98].

Водночас, окрім повноважень АТ «Укроборонпром», які передбачені в Законі України «Про особливості управління об'єктами державної власності в оборонно-промисловому комплексі» варто виділити і його повноваження відповідно до Статуту. Статутні повноваження Державного Концерну «Укроборонпром» охоплюють широкий спектр сфер, включаючи його самостійну господарську та зовнішньоекономічну діяльність з централізацією функцій у галузі науково-технічного і виробничого розвитку, інвестиційної, фінансової, зовнішньоекономічної та інших видів діяльності. Державний Концерн «Укроборонпром» має можливість як самостійно здійснювати господарську діяльність, так і залучати інших учасників Концерну до статутної діяльності з метою виготовлення продукції та забезпечення науково-технічного розвитку. Це надає Концерну гнучкість та можливість ефективно реагувати на вимоги оборонно-промислового комплексу та ринку [6].

Виходячи з положень законодавства про в сфері регулювання оборонно-промислового комплексу, варто поділяти по-

вноваження Концерну на ті, що делеговані державою та ті, що визначені в статуті.

Реалізуючи повноваження, що делеговані державою, Концерн здійснює управління об'єктами державної власності в оборонно-промисловому комплексі лише в тій мірі в якій його наділено відповідно до статті 7 Закону України «Про особливості управління об'єктами державної власності в оборонно-промисловому комплексі»

Відповідно до частини першої статті 3 Закону України «Про особливості управління об'єктами державної власності в оборонно-промисловому комплексі» об'єктами управління державної власності в оборонно-промисловому комплексі є такі:

1) майно державних підприємств оборонно-промислового комплексу, зокрема й майно казенних підприємств, які входять до складу Державного концерну «Укроборонпром»;

2) майно, яке в установленому порядку було передано Державному концерну «Укроборонпром»;

3) пакети акцій, що є власністю держави у статутних капіталах тих акціонерних товариств, діяльність яких провадиться в межах оборонно-промислового комплексу та які в установленому порядку передані до управління Державного концерну «Укроборонпром» [6].

Статутні повноваження Концерну реалізуються відповідно до здійснення ним повноважень в сфері господарської діяльності. Господарський кодекс України встановлює, що майном підприємства є виробничі та невиробничі фонди, інші цінності, вартість яких прямо відображається в самостійному балансі підприємства [9].

В свою чергу невикористаними фондами відповідно до положень Податкового кодексу – це капітальні активи, які не використовуються в господарській діяльності [10].

Варто зауважити, що відповідно до статті 75 Господарського кодексу України, державне комерційне підприємство має право відчужувати майно, яке належить до його основних фондів, однак лише за попередньою згодою державного органу до сфери управління якого воно належить,

виключно на конкурентних засадах. Отже, правила розпорядження майном, яке закріплене за державним підприємством на праві господарського відання, передбачають залучення до цього процесу суб'єктів управління об'єктами державної власності. Державне комерційне підприємство має право розпоряджатися майном, яке належить до основних фондів, в інший спосіб тільки в межах повноважень і спосіб, який передбачають Господарський кодекс та інші закони [9].

Водночас, ризики негативних наслідків від результатів господарської діяльності несуть безпосередньо підприємства-учасники Концерну, про що зазначено в пунктах 8, 9 Статуту Державного концерну «Укроборонпром», згідно з яким: 1) Концерн не відповідає за зобов'язаннями його учасників; 2) учасники не несуть відповідальності за зобов'язаннями Концерну [7].

Зважаючи на викладене, варто наголосити, що Концерн уповноважений здійснювати управління об'єктами державної власності, при цьому не втручаючись в господарську діяльність підприємств-учасників.

Однією з характерних особливостей правового статусу державного підприємства та правового режиму його майна є обмеження, визначені на законодавчому рівні, стосовно повноважень підприємства щодо розпорядження конкретними видами майна та наявність норм та правил управління майном державного підприємства. Ці обмеження і правила управління майном закріплені в окремих нормативно-правових актах, зокрема у відношенні розпорядження державним майном шляхом його відчуження.

Це підкреслює важливість додержання законодавчих норм та правил при управлінні державним майном та розпорядженні ним, забезпечуючи тим самим збереження державної власності та уникнення недоречних чи незаконних дій щодо майна державних підприємств.

Одним з основних завдань Концерну «Укроборонпром» в процесі управління об'єктами державної власності, згідно з Законом України «Про особливості управ-

ління об'єктами державної власності в оборонно-промисловому комплексі» та Статутом Концерну, є сприяння ефективній діяльності підприємств, які він об'єднує.

Це означає, що Концерн має на меті підтримувати та розвивати підприємства, об'єднані в його структурі, з метою забезпечення їхньої успішної діяльності. Ця підтримка може включати в себе різні заходи, такі як науково-технічний розвиток, інвестиції, фінансову підтримку, реалізацію стратегічних проектів та інші заходи, спрямовані на підвищення конкурентоспроможності та стабільності об'єднаних підприємств.

Враховуючи викладене, варто зазначити, що виконання АТ «Укроборонпром» функцій з регулювання, контролю та координації діяльності учасників Концерну, а також повноважень з контролю за діяльністю учасників, повинно здійснюватися без втручання у господарську діяльність підприємств в межах управління об'єктами державної власності.

Отже, з метою підвищення ефективності функціонування державних підприємств, які здійснюють господарську діяльність в сфері розроблення, виробництва, реалізації, ремонту, модернізації та утилізації озброєння, військової і спеціальної техніки та боєприпасів, держава передала значну частину повноважень до господарських структур. Це призвело до зняття з Кабінету Міністрів України певних повноважень, які стосувалися управління об'єктами державної власності.

Література

1. Горбулін В. Створення ДК «Укроборонпром» як початок формування дієвого ядра ОПК. Наука і оборона. 2013. № 3. С. 27-31. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nauio_2013_3_6
2. Шеховцов В. Створення ДК «Укроборонпром» як початок дієвого ядра ОПК. Наука і оборона. 2013. № 3. С. 27-31.
3. Сальнікова О. Ф. Роль оборонно-промислового комплексу в системі національної безпеки. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2014. № 4. С. 51-56.

4. Толлок П. О. Фінансова безпека підприємств оборонної галузі України у взаємодії із суб'єктами зовнішнього середовища : дис. ... канд. екон. наук: 21.04.02. Київ, 2019. 220 с.

5. АТ «Українська оборонна промисловість». Lv.ua. веб-ресурс. URL: <http://surl.li/mrwxwx>

6. Про особливості управління об'єктами державної власності в оборонно-промисловому комплексі : Закон України від 16.06.2011 № 3531-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3531-17> (дата звернення: 25.02.2020).

7. Деякі питання Державного концерну «Укроборонпром» : Постанова Кабінету Міністрів України від 31.08.2011 № 993. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993-2011-%D0%BF>

8. Семенишин А. В. Оборонно-промисловий комплекс України: господарсько-правові аспекти реформування: монографія. Харків: Юрайт, 2015. 192 с.

9. Господарський кодекс України : Кодекс від 16.01.2003 № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>

10. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>

SUMMARY

The defense-industrial complex in developed countries plays an important role in the strategy of national security and defense. Among the most important tasks of these countries is the protection and development of defense industry enterprises. The branch of the defense-industrial complex has significant intellectual and production potential and is capable of export, which provides stable foreign currency income to the country's budget and contributes to its financial stability.

State Concern «Ukroboronprom» in Ukraine is a key subject of defense industry management. It coordinates the activities of various segments of the defense industry, including aviation, the production of armored vehicles, engine construction, the production of special equipment, precision weapons and ammunition, and shipbuilding.

The paper examines the history of the creation of the concern and its transformation into JSC «Ukrainian Defense Industry» in June 2023. The main subjects of the management of state-owned objects in the defense-industrial complex are analyzed in accordance with the legislation of Ukraine. Special emphasis is placed on the importance of the adoption of the Law of Ukraine «On Peculiarities of Management of State-Owned Objects in the Defense-Industrial Complex» in 2011 as a tool for increasing efficiency and optimizing management in the defense-industrial sector of Ukraine. It is noted that the concern has the status of an authorized business entity in this field and includes various enterprises of the defense-industrial complex, including state-owned enterprises.

The author also considers various aspects of the functioning of the State Concern «Ukroboronprom», including its financial dependence on the participants of the concern, as well as its role as a coordinator and facilitator for enterprises of the defense-industrial complex. It is also noted that the State Concern «Ukroboronprom» has a wide range of statutory powers, including independent economic and foreign economic activity and the possibility of attracting other participants for production and scientific and technical development. This flexibility contributes to effective development and response to the needs of the defense-industrial complex and the market. All this makes the State Concern JSC «Ukroboronprom» a key entity in the management of state-owned objects in the defense-industrial complex of Ukraine and an important player in ensuring national security and defense.

Keywords: defense-industrial complex, Ukroboronprom, national security, entities of the defense-industrial complex, management of objects of the defense-industrial complex.